

MICHAEL SHAFIR

Cuprins

Cuvânt înainte / 11

Identitate, identități, identificări

De la evreu-goy la goy-evreu / 17

Victimele uitate ale Holocaustului: Masacrul în masă al romilor / 27

Intalibita culturală / 31

Despre cazul Mailat și peste el / 33

Rasismul în Bulgaria și România: Ocolind de peste Danubiu / 37

Radio-grafii și alte fobii

Memoria în absența marilor / 45

Memoria în absența marilor / 45

Memoria în absența marilor / 45

Plecând de la un citat / 75

Revenind la un citat / 77

Partea goală și partea plină a paharului transilvănean / 79

UDMR, UCM, România / 83

Exportatori și importatori de extremism / 85

Retri și revocări

1989: Ancei: Omul din spatele istoricului / 91

Paoul Șorban: În loc de necrolog / 95

Revoluția ungară / 99

Carta 777-103

Șinail Sebastian / 107

Tom Lantex / 111

Memorandum pentru un institut de cercetare / 113

Carușă și diamante / 119

Secționari de vânt, culegători de furtuni

Tragicomedie în desfășurare? / 125

Deschidere deschisă / 149

Revoluționari / 153

Ultima epistolă despre Dorin Tudoran / 159

Epistolări în

INSTITUTUL EUROPEAN

2010

Cuprins

Cuvânt înainte / 11

Identitate, identități, identificări

De la evreu-goy la goy-evreu / 17

Victimele uitate ale Holocaustului: Masacrul în masă al romilor / 27

Inhibiția culturală / 31

Despre cazul Mailat și peste el / 33

Rasismul în Bulgaria și România: Oglinda de peste Dunăre / 37

Mărețe realizări la nivel european: Tovarășul Corneliu Vadim Tudor schimbă fața (și dosul) continentului / 41

Memoria în absența martorilor / 45

Mișcările xenofobe și dilemele „includerii” și „excluderii”: Cazul minorității maghiare din România / 49

Plecând de la un citat / 75

Revenind la un citat / 77

Partea goală și partea plină a paharului transilvănean / 79

UDMR, UCM, România / 83

Exportatori și importatori de extremism / 85

Evocări și revocări

Jean Ancel: Omul din spatele istoricului / 91

Raoul Șorban: În loc de necrolog / 95

Revoluția ungară / 99

Carta '77 / 103

Mihail Sebastian / 107

Tom Lantos / 111

Requiem pentru un institut de cercetare / 113

Cenușă și diamante / 119

Semănători de vânt, culegători de furtuni

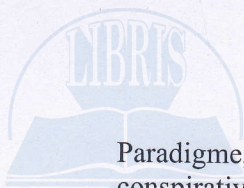
O tragicomedie în desfășurare? / 125

Scrisoare deschisă / 149

Reabilitatul / 153

Ultima epistolă despre Dorin Tudoran / 159

Precizări inutile / 165

Paradigme, parademonstrații, paratrăsnete: „Coerențele”
conspirative ale doamnei Ileana Vrancea... și nu numai / 169
Dix ans après / 235

În zodia totalitarismului

Conu' Shafirida față cu reacțiunea: Joseph de Maistre sau
Fandacsia descătușată / 243
Raportul Tismăneanu: Note din public și din culise / 259
Scrisoare (ultra)deschisă / 295
Despre clarificări nebuloase, plagiate, imposturi și carierism / 299
Câteva notițe impresioniste despre orgoliu și apărătorii
acestuia: Un *post-scriptum* intermediar / 307
Actualitatea „Originilor totalitarismului” / 311
De ce comemorăm Ziua Internațională a Holocaustului / 321
Despre ignoranță, memorie selectivă și Holocaust / 325
Populism, extremism, caragialism / 329
Harul sfintei tinereți sau Cât de curată e vocea? / 335
Despre alegeri, aleși și libertatea de a alege / 339
Despre „fenomenul” Becali / 343
Ciudata înverzire a lui Gigi Becali / 347
De ce n-are ac cojocul domnului Coja? / 351
Icoane, iconoclaști, iconoduli / 355
Ruleta rusească a memoriei / 359
„Nürnberg II?” Mitul denazificării și utilizarea acestuia în
martirologia competitivă Holocaust-Gulag / 361
De la ucenicul vrăjitor Putin la miturile lui Mitică / 385

Mapele mapamondului

O gafă prezidențială / 391
Kosovo între mierle, bufnițe și alte orătăanii / 393
Înconjurare: Kto Kogo? / 397
Întrebări fără răspuns / 399
Aparențe și realitate în Orientul Mijlociu / 405
Miopii / 409
România și precedentul polonez / 413
România în cercul de cretă caucazian / 415

Locale, localnici

Jocul de-a istoria / 421
Becul și soluția brechtiană / 423
Pyrrhus și Virus / 425
Complotita / 427
Despre trădare, ignoranță și impostură / 429

Reflecții caniculare / 433

Un referendum plin de inovații / 435

Despre originalitate și demență / 437

Electoral 007 / 441

Uninominalul: schimbări mai puțin radicale / 443

Eu cu cine votez? / 447

Câteva sugestii pentru rețete anti-stres / 449

Plagiatul / 451

Paradoxuri paraeducaționale / 453

Finkelstein și Silberstein / 455

Forumiștii / 459

Felix funaria / 463

Cui să iei plasă cu franzele negre / 465

Index / 467

De la evreu-goy la goy-evreu¹

Mărturisiri personale despre procesele de aculturalizare și reculturalizare ale unui evreu originar din România.

Sunată doamnă președinte de sesiune, stimați participanți la colocviu.

Identitate, identități, identificări

Tin să mulțumesc, în primul rând, pentru a fi fost prezentat în fața unui mare public, într-o conferință internațională de bibliotecari, apoi unii o fac în unele ocazii similare, să mă reprezint aici în numele Asociației Libris. Cu atât mai puțin reprezint însă pe cei care nu sunt și încă mai puțin Federația Comunităților Evreiești din România. De fapt, nu reprezint nimic altceva decât propria mea persoană. Motivele pentru care în să fac aceste specificații, cu riscul de a deveni repetitiv pentru cei care nu au avut nenorocul să mă fi ascultat altundeva, vor deveni, sper, clare, pe parcursul prezentării mele.

Aș spune că înainte de a începe această prezentare, vă sunt dator cu un răspuns la întrebarea „De ce mă află aici? Nu sunt de profesie istoric – eu atât mai puțin am interes al problemelor de meserie, și nu sunt nici măcar specialist în moștenirea culturală românească. Totuși, din motive care vor rămâne, se pare, secretele inimilor lor, organizatorii colocviului au insistat să îmi pună pe seama lor să îmi fac o regrete. Ori, înțeleg, francezul are o vorbă, scrierile cărora îmi cea mai frumoasă dintre scrieri nu poate da mai bine decât așa. Or, eu sunt de profesie ceea ce în limbă engleză este denumit drept „social scientist”. Mă ocup de științele sociale și intenționez să analizez problemele pe care le vor ridica din această perspectivă și prin prisma acestei lupe. Vă prezint că acest lucru ar putea să îmi treacă pe unul sau pe altul.

Dacă așa se va întâmpla, va fi splendid. Tocmai de aceea vă acceptați invitația organizatorilor. Am să vă demonstrez că dubla

¹ Alegerea titlului în conferința internațională „Minorități, moșteniri culturale, civilizație românească contemporană”, organizată la București de către Ministerul Culturii, Externe, Bona Fides Internațional și Federația Comunităților Evreiești din România, 31-22 octombrie 2003. Relatăre editată în „România, țară în viață”, www.cultura.ro, 21/22/2003.

De la evreu-goy la goy-evreu¹

Mărturisiri personale despre procesele de aculturalizare și reculturalizare ale unui evreu originar din România.

Stimată doamnă președinte de sesiune, stimați participanți la colocviu,

Țin să mulțumesc, în primul rând, pentru a fi fost prezentat ca fiind unul dintre colaboratorii Europei Libere. Așa era normal să se facă, dar mă grăbesc să adaug că tot atât de normal este să subliniez, așa cum o fac în multe ocazii similare, că nu reprezint aici Europa Liberă. Cu atât mai puțin reprezint Israelul, țara al cărei cetățean sunt, și încă mai puțin Federația Comunităților Evreiești din România. De fapt, nu reprezint nimic altceva decât propria mea persoană. Motivele pentru care țin să fac aceste specificări, cu riscul de a deveni repetitiv pentru cei care au avut nenorocul să mă fi ascultat altundeva, vor deveni, sper, clare, pe parcursul prezentării mele.

Aș spune că înainte de a începe această prezentare, vă sunt dator cu un răspuns la întrebarea „De ce mă aflu aici”? Nu sunt de profesie istoric – cu atât mai puțin un istoric al problemelor evreiești, și nu sunt nici măcar specialist în moștenirea culturală evreiască. Totuși, din motive care vor rămâne, se pare, secretul domniilor lor, organizatorii colocviului au insistat să iau parte la el. S-ar putea să-i fac s-o regrete. Oricum, francezul are o vorbă, potrivit căreia nici cea mai frumoasă dintre femei nu poate da mai mult decât are. Or, eu sunt de profesie ceea ce în limba engleză este denumit drept „social scientist”. Mă ocup de științele sociale și intenționez să analizez problemele pe care le voi ridica din această perspectivă și prin prisma acestei lupe. Vă previn că acest lucru ar putea să-l irite pe unul sau pe altul.

Dacă așa se va întâmpla, va fi splendid. Tocmai de aceea am acceptat invitația organizatorilor. Am să vă demonstrez că dubla

¹ Prelegere ținută la conferința internațională „Minorități, moșteniri culturale, civilizație românească contemporană”, organizată la București de către Ministerul Afacerilor Externe, B'nai Brith Internațional și Federația Comunităților Evreiești din România, 21-22 octombrie 2003. Reluată ca editorial în „România, liberă în viitor”, www.romanalibera.com, 21.12.2003.

reputație de care „mă bucur” (pe de o parte aceea de „vânător de anti-semiți acolo unde ei nu există”, pasămite, și pe de cealaltă parte aceea a unui intransigent critic la adresa anumitor aspecte ale vieții evreiești din România contemporană) este binemeritată. Vorba aceea: de ce face omul 2000 de kilometri de la Praga la București, dacă nu pentru a își mai face câțiva dușmani?

Înainte de a intra în subiectul despre care mi-am propus să vorbesc, mă simt dator să specific că titlul prezentării mele, așa cum figurează el în program, nu este complet. Titlul complet sună cam așa: „De la goy-evreu la evreu-goy: Mărturisiri personale despre procesele de aculturalizare și reculturalizare ale unui evreu originar din România”. Ultima parte a titlului s-a pierdut pe drum, poate din economie de spațiu. Dar ea formează esența prezentării mele din această dimineață.

Ce este, deci, „aculturalizarea” și ce este „reculturalizarea”? Ambele fac parte dintr-un proces de transformare a identității. Orice populație imigrantă, indiferent de locul în care a imigrat, trece printr-un asemenea proces. Bineînțeles că nu în măsură egală. Unii se reculturalizează mai puternic decât alții. Israelul nu face aici nicio excepție. Au existat, există, și desigur că vor exista și în viitor unii care fac *Alia*¹ și care ajung în Israel perfect conștienți de identitatea lor iudaică. Alții nu au această identitate în momentul în care devin *olim*². Unii ajung în Israel cu o puternică identitate iudaică, dar în ciuda acestui fapt, nu reușesc să se integreze deoarece imaginea pe care și-o făceau despre identitatea iudaică corespunde prea puțin (sau deloc) cu realitățile israeliene contemporane. Există însă, așa cum menționez, și o categorie (deloc mică) care ajunge în Israel fără pic de identitate iudaică, nu și-o însușește nici după mulți ani de prezență fizică în Țara Sfântă, și totuși ajunge să se integreze perfect în societatea israeliană.

Care este cazul meu? Din care dintre aceste categorii fac eu însumi parte? Despre acest aspect aș vrea să vorbesc aici, în ceea ce poate fi denumit un fel de *strip-tease* al istoriei mele personale. Dacă mi-aș fi pus această întrebare în urmă cu numai câțiva ani, aș fi răspuns că aparțin ultimei categorii, adică celui grup care a ajuns în Israel fără urmă de identitate iudaică, nu și-a acumulat-o sau asumat-o nici după mai mult de un sfert de secol de la sosire, și, totuși s-a integrat perfect în societatea israeliană.

¹ „Urcă”; expresie folosită în limba ebraică modernă pentru a desemna evreei care se stabilesc în Israel. Originând din Vechiul Testament, potrivit căruia indiferent de unde ar veni, un evreu (sau o evreică) „urcă” atunci când vine la Ierusalim (aprox. 800 metri peste nivelul mării), chiar dacă a plecat, să spunem, din Himalaia! (n.a).

² „Suitori”, adică cei care au „urcat”, stabilindu-se în Israel.

În ultimii ani, mi-am schimbat, însă, autopercepția. Astăzi, cred că sunt atât israelian cât și evreu. Și culmea este că această schimbare a intervenit după ce Israelul a încetat să fie reședința mea permanentă, după anul 1985, când am revenit la Europa Liberă, pe atunci aflată la München.

Cum s-a petrecut această transformare? Beneficiind de perspectiva citirii istoriei *post-factum*, aș distinge câteva trepte sau etape în decursul ei. Pentru a facilita această distincție, am să fac uz de noțiunea halbwachsoniană a „memoriei”. Poate că unii dintre dumneavoastră cunosc lucrările importantului sociolog care a fost Maurice Halbwachs. În ciuda numelui germanic, Halbwachs era francez – mai bine zis evreu alsacian de origine, de altfel pierit în lagărele naziste. Dar am folosit noțiunea de „memorie”, și imediat se pune întrebarea: sunt, oare, noțiunile de „memorie” și de „identitate” una și aceeași? Nu, ele nu sunt identice, dar din perspectiva halbwachsoniană sunt foarte similare. Pentru Halbwachs, „memoria” este întotdeauna bazată și pe procesul de socializare. Subliniez cuvântul „și”, pentru că mulți îi atribuie lui Halbwachs (greșit, aș spune) o unilateralitate care nu există în scrierile sale. Dar oare identitatea nu este bazată tot pe un proces de socializare? Bineînțeles că da. Fără a fi, deci, chiar identice, „memoria” și „identitatea” se formează de-a lungul procesului de socializare și de resocializare. Memoria face parte întotdeauna din identitatea noastră personală. Iar procesul de socializare și de resocializare nu poate fi despărțit de procesul de aculturalizare și reculturalizare. Mai trebuie, oare, să specific că „socializarea” nu are nimic de a face cu „socialismul”? Poate că da – pentru aceia dintre dumneavoastră, dacă s-or găsi printre noi, care își spun de pe-acum în barbă că „ovreiul” face ce face, și tot la socialism ne duce.

Maurice Halbwachs a făcut o distincție între trei categorii de memorie: în primul rând memoria individuală, mai apoi memoria colectivă și, în cele din urmă, memoria istorică. Dacă îl citim cu atenție, ajungem la concluzia că potrivit sociologului francez memoria individuală nu prea există în fapt. Aici aș dori să subliniez că nu sunt întru totul de acord cu Halbwachs în acest punct, dar nici în total dezacord cu el. Halbwachs susține că atunci când „ne aducem aminte” de frageda copilărie, nu funcționează, de fapt, propria noastră memorie, ci o memorie indusă. Afirmăm: „Când eram mic, spuneam «piscuță-pis-pis-pis», dar în loc de litera s pronunțam ș, iar toată lumea se tăvălea pe jos de râs”. Ne aducem, oare, noi înșine aminte de asta? Sau, mult mai plauzibil – povestim ceea ce, la rândul nostru, ne-a fost povestit de propriii noștri părinți sau bunici? Pe scurt – Halbwachs susține că cea mai mare parte a me-

moriei așa-zis individuale este indusă din afara propriei noastre persoane, în cadrul socializării familiale. La fel, o bună parte a atitudinilor noastre în problemele artei, ale esteticii în general, dar și ale atitudinilor politice. Pe vremuri noi numeam asta „cei șapte ani de-acasă”, dacă vă amintiți.

A doua categorie a memoriei, cea colectivă, este și ea, susține Halbwachs, una indusă. Cu toții facem parte din diferite grupări, începând cu clasa socială în care ne-am născut și descinzând spre (să spunem) grupul de filателиști cu care ne întâlnim o dată pe săptămână. Ne identificăm cu memoria colectivă a unor clase sociale, grupuri de interes, grupuri profesionale, grupări de suporteri ai unei echipe de fotbal. În acest punct țin să mă distanțez și mai mult de Halbwachs, în sensul că individul poate opta pentru apartenența la grupări sau colective în care nu s-a născut sau în care nu a fost profesionalizat. Deci, poate opta pentru o altă „memorie colectivă”. Noi înșine am putea opta, de exemplu, să nu mai fim evrei, iar părinții și bunicii noștri au putut opta (unii au și făcut-o) să nu mai fie burgezi. Se poate, deci „dezerta” din memoria colectivă – sau alegeți dumneavoastră un cuvânt mai potrivit.

În fine, a treia și ultima formă a memoriei halbwachsiene este memoria istorică. Această memorie, spre deosebire de primele două, este indusă în totalitatea ei din afara celor apropiate nouă direct – familie, prieteni, grup social, etc. Ne este inculcată începând cu școala și terminând cu facultatea, cu maturitatea în general, ne este inculcată de către ziarurile pe care optăm să le citim, și așa mai departe. Această variantă finală a memoriei, memoria istorică, poate crea un proces de disonanță cognitivă atunci când vine în contradicție cu memoria așa-zis individuală și cu cea așa-zis colectivă. Aș dori să rețineți aceste noțiuni halbwachsiene. Nu pentru a le îmbrățișa neapărat *mot à mot*, ci pentru că, în cele ce urmează, voi încerca să mi le aplic mie însumi.

Provin dintr-o familie total asimilată. În același timp, dintr-o familie care, astăzi, ar fi definită drept „multiculturală”. Niciunul dintre cei patru bunici nu provenea din același colț al pământului. Bunicul patern, pe care nu l-am cunoscut niciodată, se trăgea de pe undeva de pe meleagurile imperiului austro-ungar. Bunica paternă era născută la Budapesta – un aspect important în biografia mea, și veți vedea imediat de ce. Din partea mamei, străbunicul fusese arendaș în Moldova, pe moșiile lui Sturdza (acum vedeți cine e vinovat pentru 1907?), iar bunicul era un umil conțopist. Soția lui era născută la Varșovia. Nu mi-a fost ascunsă niciodată identitatea evreiască a familiei. Dar nici clarificată. Habar nu aveam ce înseamnă să fii evreu, de fapt. De sărbători ne duceam la Templul